

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 5, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК: 336.71.078.3:338.556

М. В. Колдовський,
к. е. н., доцент кафедри інформаційних технологій та систем, Севастопольський інститут банківської справи Української академії банківської справи Національного банку України, м. Севастополь

УКРАЇНСЬКИЙ ФЕНОМЕН ПРОЦЕСУ ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

М. V. Koldovskyi,
Candidate of Economic Sciences, Associate professor of Department Information technology and systems Sevastopol Institute Of Banking Ukrainian Academy Of Banking Of The National Bank Of Ukraine, Sevastopol city

UKRAINIAN PHENOMENON OF THE PROCESS OF MONEY LAUNDERING

У статті розглядаються основні особливості української економіки у розрізі проблеми легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

The article considers the main features of the Ukrainian economy in the context of the problem of legalization of incomes, received by criminal way.

Ключові слова: легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансовий моніторинг, корупція, банківський контроль.

Keywords: money laundering, financial monitoring, corruption, the banking control.

Постановка проблеми

Незважаючи на значні кроки у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, українська економіка в цілому та банківська система має певні особливості у вигляді високого рівня корупції та безконтрольного обігу готівкових коштів, що, в повній мірі не дозволяє механізмам, розробленими для високорозвинених країн, працювати в Україні.

Українська економіка має свої особливості у сфері розпорядження благами, що були одержані незаконним шляхом та способом їх легалізації. В рамках даної статті будуть розглянуті особливості української економіки у розрізі проблеми легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та запропоновано шляхи вирішення даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематику легалізації доходів одержаних злочинним шляхом тривалий час займаються як вітчизняні, так і закордонні вчені: В. Коваленко, С. Дмитров, С. Гуржій, В. Рисін, Б. Пейдж, Г. Ходсон та ін. Тривалий час науковці приділяли багато уваги схемам із легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, проблемам проведення внутрішнього фінансового моніторингу із виокремленням банківського сектору економіки. Останнім часом вектор уваги був переключений на управління ризиками в установах первинного фінансового моніторингу. Однак, основним проблемним питанням української економіки залишається великий обсяг готівкового обороту, що, фактично дає можливість злочинцям не проводити класичні схеми з відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, а відтак не проводити сам процес легалізації доходів або ж проводити операції, що є операціями прямо протилежними до класичного відмивання доходів і виплати податків із злочинних коштів, надаючи їм вигляд законно отриманих.

Цілі статті

Проаналізувати основні особливості вітчизняної економіки у сфері легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, виявити причини низької ефективності сучасних методів боротьби та надати рекомендації щодо протидії легалізації.

Виклад основного матеріалу

Основною метою легалізації злочинних доходів є перетворення готівкових коштів у безготівкову форму, надаючи їм вигляд отриманих із законних джерел. Оскільки саме готівкою відбуваються розрахунки за незаконні операції, споконвіку такими операціями були: торгівля зброєю, проституція, обіг наркотиків, корупція тощо. Як правило, для того, щоб надати операціям законного вигляду при легалізації доходів виплачуються податки згідно законодавства тієї країни в якій проходять вищезазначені операції.

Завдяки податкам, що сплачуються із доходів, одержаних злочинним шляхом, деякі країни, надаючи свободу таким розрахункам, збільшували рівень розвитку своєї економіки в декілька разів. Серед яскравих прикладів слід згадати такі країни, як: Антигуа і Барбуда, Швейцарія, Монако, Кіпр.

Фактично, відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, для країни в якій це відбувається має позитивний ефект, оскільки керівництво цих країн на податки сплачені «відмивачами» можуть вирішити чимало фінансових проблем країни. Більше того, це може бути основною статтею доходів малорозвинених країн. Саме низькі податки та послаблений фінансовий контроль завжди приваблював капітали злочинців, а офшорні території розвивалися галопуючими темпами, перетворюючись у елітні місця відпочинку. Зрозуміло, що такий перебіг справ не може сподобатися урядам високорозвинених країн, оскільки надприбутки офшорів – це недоотримані прибутки інших держав. А, якщо взяти до уваги, що більшість операцій імпорту/експорту із задіянням офшорних територій відбуваються

без фактичного переміщення товарів, а лише на папері, то злочинні наміри не сховати за податковою оптимізацією. Відтак, країни, що не приділяють достатньо уваги боротьбі з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, можуть мати певні економічні санкції з боку інших країн. Найбільш авторитетним є список міжнародної організації з боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом – FATF, він має назву «чорний список» і до нього потрапляють країни, що не приділяють значно уваги питанням боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, але мають достатньо розвинену банківську систему.

Цікаво, що Україна вже стигла побувати в «чорному списку» країн FATF, тобто в списку небезпечних, з точки зору відмивання грошей, країн. Більше того, рейтинг прозорості економіки ніколи не наближався до високорозвинених країн, а останнім часом він ще й зменшується. Однак, на відміну від прикладів зростання економіки з країнами, що свого часу закривали очі на відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, економіка України показує досить скромні показники росту. В чому проблема досить сприятливих умов для відмивання доходів з однієї сторони і низьких економічних показників з іншої?

Основна причина такого збігу обставин, на нашу думку, заключається саме в високому рівні корупції. За даними всесвітньої організації Transparency International у 2012 році Україна, за рівнем прозорості економіки, посіла 144 сходинку [1]. Такі країни як: Непал, Пакистан, Нігерія мають кращі показники прозорості економіки в країні. Фактично весь процес легалізації доходів одержаних злочинним шляхом завершується на так званій «нульовій стадії» [2] – стадії одержання коштів набутих злочинним шляхом тобто здійсненням предикативного злочину. Або ж весь процес одержання таких коштів заключається в тому, щоб отримати готівку, обов'язковою умовою при цьому є ухилення від сплати податків, що в корні суперечить принципу відмивання доходів, коли готівкові кошти мають бути переведеними в безготівкову форму, а податковий тягар при цьому повністю сплачений до бюджету тієї країни, в якій відбувся процес легалізації.

Парадоксальність відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні заключається в тому, що операції комерційних фірм, які відносять до легалізації доходів, є збитковими для держави, оскільки по своїй суті не є операціями з відмивання доходів, а є операціями з ухилення від сплати податків, незаконного відшкодування коштів з бюджету, незаконного отримання дотацій тощо.

Також до поширених операцій в Україні слід віднести конвертаційні центри, що за своєю суттю створюються задля переведення безготівкових грошей в готівкову форму. Основними факторами популярності готівкових грошей є [2]:

- висока ліквідність;
- відсутність контролю за фізичним переміщенням;
- можливість ефективного приховування слідів походження доходів, отриманих з незаконних джерел, та осіб, що отримали незаконні доходи.

Наряду з популярністю готівкових форм грошей, активно до таких розрахунків залучаються фізичні особи. Це можуть бути втрачені ідентифікаційні документи або ж незначна винагорода для власника таких документів. Залученню фізичних осіб до схем з легалізації сприяють наступні фактори [2]:

- відсутність обмежень на розрахунки готівкою між юридичними особами та фізичними особами-громадянами;
- відсутність необхідності реєстрації юридичної особи та, відповідно, необхідності спілкування з органами державної влади.

Особливої популярності набувають способи з придбанням скретч-карток за безготівкові кошти та подальшим їх продажем фізичним особам за готівкові кошти.

Наступним, актуальним для України, відповідно до звіту ДКФМ за 2012 рік, предикативним злочином є розкрадання коштів або майна [2], що розділяється на приховані недостачі з підркокою облікових документів та відкриті без підробки документів. Як правило, такого роду розкрадання здійснюються працівниками відповідного підприємства. Досить часто такого роду злочинна діяльність скоюється із використанням комп'ютерної техніки, а здобуті, таким чином, кошти знімаються готівкою. Як можна побачити, знову переведення коштів до найбільш ліквідної форми розрахунку, а мало б бути навпаки. Цікаво, що в самому звіті не вказано чи приведені, за даним типом, схеми не включають самого процесу легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, а лише предикативний злочин з наступними ідентифікаторами підозрілості операцій [2]:

- участь в операціях осіб молодого віку та/або новостворених компаній;
- зняття коштів в день зарахування;
- операції, що не відповідають діяльності клієнта банку;
- відсутність інформації щодо господарської діяльності клієнта;
- надання переваги у використанні онлайн-ових платіжних систем перед традиційними;
- міжнародні перекази, що не відповідають діяльності клієнта;
- можливі інші фактори.

Особливої актуальності набули злочини у сфері державного управління. Учасниками такого виду злочинів є чиновники різного рівня управління. Досить часто схеми із розкраданням майна або коштів здійснюються за сприянням чиновників. Яскравим прикладом може бути будівництво за держаним замовленням, коли частина коштів, отриманих на будівництво повинна бути повернута у якості «відкату». При цьому сума такого повернення може сягати, за окремими даними, до 90%, вартості самого проєкту. За аналогічними схемами відбуваються тендерні закупівлі обладнання до державних установ. Коли в тендері беруть участь підставні компанії лише для створення видимої конкуренції, а переможець заздалегідь відомий, або закупка проводиться взагалі без тендеру у випадку коли сума операції не перевищує 100 тис. грн. (для будівництва ця сума становить 300 тис. грн. [3]). В останньому випадку може мати місце розділення закупок, кожна із яких не перевищує порогового значення і, таким чином, не потребує тендеру.

У приведених специфічних для України операціях чітко прослідковуються спільні риси у вигляді кінцевої мети злочинців – отримання готівки, та широкого задіяння корупційних схем. А відтак боротьба з відмиванням грошей, отриманих злочинним шляхом, у країні де в принципі немає необхідності відмивати гроші позбавлена будь-якого сенсу.

Висновки

Відповідно до проведеного аналізу можна зробити певного роду висновки. По-перше, основною формою коштів яку злочинці намагаються отримати є готівка, як високоліквідний і фактично такий, що не можна вислідити, в Україні, засіб. Зважаючи на це, проведення операцій із відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, коли доходи, що були отримані злочинним шляхом і у формі готівкових коштів слід перевести до безготівкової форми, в Україні позбавлене будь-якого сенсу. По-друге, операції з легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, як правило, завершуються на етапі отримання таких доходів, тобто так званій «нульовій стадії». Інше питання який шлях буде пройдений для того, щоб отримати такі доходи, в одному випадку все завершується хабарем в обмін за посадовий злочин, чи зняттям готівки за вкраденими даними кредитних карток, в іншому – складною схемою експортно/імпортних операцій із використанням підставних компаній. По-третє, високий рівень корупції в країні носить надзвичайно загрозливий характер і в частині випадків здійснюється групою осіб. Фактично, вчиняючи фінансовий злочин, задіяні в цьому особи занепокоєні не проблемою легалізації отриманих коштів, а проблемою несплати податку із заданого виду доходу.

Як би парадоксально не звучало, але для України необхідно створити умови, за яких, отримані злочинним шляхом кошти, слід було б легалізувати. На нашу думку, такою умовою може стати запровадження звітування чиновниками та їх близькими родичами не за доходами, а за витратами. Електронний публічний доступ до інформації щодо витрат чиновників будь-якого рангу. Масове стимулювання населення використання безготівкових розрахунків задля згортання привабливості готівкових розрахунків. Особливу роль слід відвести міжнародному співробітництву, з відміною таємних банківських рахунків. Для боротьби із псевдо експортно/імпортними операціями слід перейняти світовий досвід щодо трансфертного ціноутворення в ході експортно/імпортних операцій.

Список використаних джерел:

1. The Transparency International Corruption Perceptions Index [The electronic resource] / Transparency International. – Conditions of access : <http://www.transparency.org/>.

2. Актуальні методи і способи легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму [електронний ресурс] / Режим доступу : http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2012/20121228/2012_27_12_2012.pdf.

3. Про здійснення державних закупівель [електронний ресурс] : Закон України від 01.06.2010 р. № 2289-VI. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2289-17>.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"